

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСУ, ЕМОЦІЙ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто питання гармонізації інтересу, інтелектуального та емоційного чинників, що підвищує ефективність професійної підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: гармонізація, інтерес, емоція, інтелектуальний чинник.

В статье рассматривается вопрос гармонизации интереса, интеллектуальной и эмоциональной составляющих обучения, что способствует повышению эффективности профессиональной подготовке будущих педагогов.

Ключевые слова: гармонизация, интерес, эмоция, интеллектуальный фактор.

In the article considered the question of harmonization of interest, intellectual and emotional factors, which raises the effectiveness of the professional training for future teachers.

Key words: harmonization, interest, emotion, intellectual factor.

Постановка проблеми. Якість сучасної педагогічної підготовки майбутніх учителів здебільшого залежить від забезпечення гармонізації інтелектуального й емоційного чинників у навчальному процесі, фундаментальності і практичній спрямованості педагогічних знань, їхнього зв'язку з іншими науковими галузями, що вивчають людину й умови її професійного становлення.

Гармонізація інтелектуальної й емоційної складових стає умовою ефективності професійної підготовки студентів, якщо її зміст спрямовано на формування стресостійкості і толерантності до змін, індивідуально орієнтований на підтримку, схвалення і повагу до людини. У такому разі знання стають особистісно значущими, набувають статусу цінності й особистісного змісту, а технології стимулюють накопичення професійного досвіду. Саме єдність інтелекту й емоцій в освітньому процесі дає змогу вивільнити жорстку, ззовні задану і непродуктивну структуру, не виходячи за межі можливостей студента.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі розумового розвитку у процесі навчання приділяли велику увагу педагоги минулого: Платон, Аристотель, Я. А. Коменський, Дж. Локк, Й. Ф. Герберт, Й. Песталоцці, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, Дж. Д'юї, П. Блонський, К. Ушинський та інші. В окремих дослідженнях сучасних психологів та дидактів Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, Н. Менчинської, С. Рубінштейна, Ю. Бабанського, В. Бондаря, Л. Занкова, В. Давидова, М. Данілова, Б. Єсіпова, І. Лернера, І. Малафійка, В. Паламарчук, М. Скаткіна, О. Савченко, В. Сухо-

Мітинського, Б. Ельконіна, Х. Гарднера, Ж. Піаже, Р. Стернберга, Е. Торндайка, Р. Форстейна та інших розкриті основні процеси та рушійні сили розумового розвитку особистості. Автори довели, що розумовий розвиток є неперервним процесом, який здійснюється у навчанні, пізнавальній діяльності, під час гри, у різних життєвих ситуаціях.

Розгляд емоційного компоненту в структурі освіти вищого навчального закладу здійснювали С. Рубінштейн, Я. Рейковський, Т. Павленко, Д. Вечслер, П. Саловей, Дж. Мейер, Х. Макбер, Д. Гоулмен, Г. Орме, Д. Карузо та інші.

У процесі підготовки до професійної діяльності майбутній педагог повинен усвідомити взаємозалежність інтересу, емоцій та інтелектуальної діяльності. Інтерес і позитивні емоції є стимулами активності у виборі дії під час вирішення пізнавальних завдань. Відчуття свободи у виборі гармонізує інтелектуальні зусилля й емоційне ставлення під час розв'язання освітніх проблем.

Однак проблема гармонізації взаємозв'язку інтересу, емоцій та інтелектуальної діяльності не отримала належного висвітлення в науково-педагогічній літературі й педагогічній практиці.

Метою даної статті є аналіз існуючих моделей до побудови змісту і структури навчання з огляду гармонізації інтересу, інтелектуального та емоційного чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гармонізація емоцій та інтелекту поглиблює цілеспрямованість і усвідомленість навчання, стійкість пізнавального інтересу особистості. Отримані знання перетворюються на цінності, набувають особистісного сенсу, переходять у систему ставлення майбутнього вчителя до обраної професії, до навколишньої дійсності, до самого себе. Важливо, щоб студент мав можливість усвідомлювати значущість матеріалу, що вивчався, у своєму професійному зростанні, накопиченні педагогічного досвіду й формуванні емоційної культури.

Майбутній педагог повинен володіти технологією моделювання комунікативних ситуацій, спрямованих на стимулювання пізнавального інтересу, обміну думками, самостійності у судженнях, ведення діалогу, дискусії. Позиція активного діяча дає змогу розвинути активність студентів і самостійність, забезпечити успіх у навчальній роботі і стійкий пізнавальний інтерес.

Розвиток особистості відбувається в діяльності, яка керується системою мотивів, притаманних даній особистості. Як передумова й результат розвитку особистості виступають потреби.

Інтерес у навчанні є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності студентів, формування у них позитивного ставлення до процесу й результатів своєї праці.

Уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, захотіти негайно зрозуміти, що, чому і як відбувається, знайти в собі сили, щоб відшукати

відповіді на ці запитання, не відступити перед труднощами, а, діставши відповідь, знову прагнути вперед, у незвідане, – все це, разом узяті, і є інтерес. Інтерес емоційний, він дарує радість творчості, радість пізнання, він міцно пов'язаний з гостротою сприймання навколишнього світу, увагою, пам'яттю, мисленням і волею.

Для створення і підтримання мотивації учіння важливу роль відіграють:

- позитивні емоції, пов'язані із вузом в цілому і перебуванням у ньому;
- позитивні емоції, обумовлені рівними, добрими діловими взаєминами студента у студентській групі та з кожним окремим викладачем;
- емоції, пов'язані з усвідомленням кожним студентом своїх великих можливостей у досягненні успіхів у навчальній роботі;
- позитивні емоції від зіткнення з новим навчальним матеріалом;
- позитивні емоції, які виникають при оволодінні студентом прийомами самостійного здобування знань, новими способами удосконалення своєї навчальної роботи, самоосвіти.

Емоції залишають «сліди» у свідомості людини, нагромаджуються, узагальнюються, внаслідок чого формуються стійкі інтелектуальні почуття, які входять до складу допитливості, пізнавальних інтересів, потреби в знаннях, бажання вчитися. Інтереси можуть переходити у нахили – прагнення займатися певною діяльністю. Справжні нахили, як правило, поєднують у собі стійкий інтерес до тих або інших явищ дійсності і стійке прагнення самому діяти в цьому напрямку. Між інтересом і нахилом багато спільного, але є і відмінність. Інтереси можна виразити формулою «хочу знати», а нахил – «хочу зробити».

Позитивні результати підготовки студентів до професійної діяльності можливі, якщо на заняттях зміст, методи (діалог, дискусія, дебати, вправи), різні способи вирішення пізнавальних завдань стають особистісно значущими, емоційно забарвленими й інтелектуально доступними.

Проблема полягає в структуризації процесу освіти, щоб студенти могли самостійно спрямовувати і контролювати власні дії, відстежувати індивідуальні особливості, бачити успіхи й недоліки у своїй роботі. Інтелектуальна насиченість навчальної діяльності повинна поєднуватися з позитивним емоційним настроєм студентів. Якщо під час навчальних занять панує взаєморозуміння і взаємоповага, чуйність і відвертість, то виникає інтерес, захопленість процесом пізнання, зменшуються інтелектуальні перевантаження.

Метою освіти є формування розумної особистості, яка вміє самостійно вчитися. Її можна досягти, якщо впливати на навчально-виховний процес *системно*, поєднуючи засоби опосередкованого впливу і методики цілеспрямованого формування самостійної розумової діяльності студентів.

І. А. Зязюн, Г. М. Сагач вважають, що інноваційні дидактичні пошуки вибудови і реалізації навчального процесу ґрунтуються на своєрідній пошуковій навчальній діяльності в контексті вироблення самим сту-

дентом власного досвіду. Вони виділяють такі видові напрямки пошукової діяльності:

– дослідницький теоретико-пізнавальний (постановка проблеми, висунування і перевірка гіпотез, генерація ідей, проведення чи моделювання експерименту тощо);

– дискусійний (вияв і співставлення точок зору, позицій, підбір і пред'явлення аргументації тощо);

– моделюючий – у предметно-змістовному (імітаційно-ігровому) і соціально-психологічному (рольовому) цілеспрямуванні;

– рефлексивний – у гносеологічному і емоційно-почуттєво-особистісному цілеспрямуванні (інтелектуальна і емоційно-почуттєва рефлексія).

Емоційний фон навчальних занять й інтелектуальна активність особистості здебільшого визначаються тим, як майбутній педагог володіє умінням забезпечити умови для свободи вибору і свободи дії, можливості ставити запитання, самостійно відповідати на них, обирати завдання і способи їх виконання відповідно до своїх умінь і здібностей.

Студентам важливо навчитися проектувати і створювати в освітньому процесі такі ситуації, в яких його учасники були б господарями своїх дій. У тактиці творчого стилю навчання вчені виділяють такі особливості поведінки викладача:

1. Уміння поставити навчально-пізнавальні проблеми так, щоб викликати інтерес до роздумів, аналізу відомих фактів, подій та явищ, а саме через звертання до студента: «порівняй», «доведи», «виділи головне», «зроби вибір та аргументуй його», «запропонуй свій варіант», «поясни та зроби висновок».

2. Стимулювання і пошук нових знань та нестандартних способів вирішення завдань та проблем.

3. Підтримка студента на шляху до самостійних висновків та узагальнень.

Дидактичних і методичних засобів піднесення ефективності пізнавальної самостійності є чимало: порівняння різних способів виконання завдань, розв'язування їх на вищому рівні абстрагування; оцінювання оригінальності самостійних творчих робіт; створення проблемно-пошукових ситуацій; використання елементів історизму, самостійне застосування знань на практиці, в тому числі і в змінній ситуації; розв'язування нестандартних завдань з підвищеним логічним навантаженням. На засвоєння предметних знань впливають також обсяг матеріалу, емоційність викладу, способи подачі (алгоритмічний, імплікативний та класифікаційний). Алгоритмічний спосіб ефективно сприяє формуванню в студентів умінь і навичок, імплікативний помітно впливає на усвідомлення вмісту матеріалу, а класифікаційний навчає прийомів запам'ятовування. Узагальнення формувались на основі відповідної системи нестандартних завдань, в яких варію-

валися несуттєві ознаки вивчених понять при постійності суттєвих ознак. Основу методичних прийомів розвитку пізнавальних інтересів майбутніх вчителів складало розв'язання протиріч між емоційним, суб'єктивним і раціональним, об'єктивним.

Модель підготовки майбутніх педагогів є багатокomпонентною структурою, яка поєднує: *емоційно-ціннісний* компонент – сприяє позитивному ставленню до матеріалу, що вивчається; *критичний* – створює основу осмислення предмета, що вивчається, його відповідності особистісним цінностям; *рефлексивний* – передбачає під час навчання виявлення власних думок, сумнівів, доказів; *креативний* – дає змогу створити для студента ситуацію пізнавального пошуку; *регулюючий* – зумовлює добір матеріалу, який стимулює професійний саморозвиток майбутнього вчителя.

Будь-хто, хто бажає навчитися чому-небудь, повинен досягнути цього *власною* діяльністю, *власними* силами, *власним* напруженням, проявляючи максимум ініціативи, сумлінності. Вчитися – це означає вчити себе. Три шляхи ведуть до знання, до професійного становлення майбутніх педагогів за умови гармонізації інтересу, інтелектуального та емоційного чинників: шлях копіювання – найлегший; шлях роздумів – найблагородніший; шлях практики і творчості – найбільш важкий.

Отже, можна зробити **висновок**, перебудова практики вищої школи, здійснюється на основі гармонії інтелекту й емоцій учасників освітнього процесу шляхом: а) забезпечення психологічного клімату довіри в системі відносин «викладач – студент»; б) співпраці і співтворчості в ухваленні рішень та свободи вибору способів пізнавальної діяльності; в) актуалізації мотивації успіху навчальної діяльності студентів; г) розвитку у них особливих особистісних установок на гармонізацію інтелектуального і емоційного чинників у навчанні; д) своєчасної педагогічної підтримки в особистому розвитку і професійному самоствердженні майбутніх фахівців. Ціннісно-сміслово спрямованість сучасної освіти забезпечується гармонізацією інтелектуального й емоційного в навчанні. Особа чекає від освіти отримання знань і умінь, які нададуть їй можливість реалізувати себе в суспільстві, осмислено вибирати способи і напрямки життєдіяльності, зайняти прогнозований нею соціальний статус. Підготовка студентів до гармонізації інтелекту й емоцій при вирішенні навчальних завдань дозволяє їм в майбутньому надавати дієву допомогу учням в усвідомленні освіти як цінності, оволодінні способами саморозвитку та озброїти їх прийомами осмислення людського духовного досвіду, гуманітарних сенсів і цінностей.

Література

1. Друзь З. В. Формування творчої особистості в процесі навчання: теорія, практика, досвід : монографічний посібник / З. В. Друзь, Л. В. Кондрашова, Н. І. Білоконна. – Кривий Ріг ; Київ, 2009. – 559 с.
2. Друзь З. В. Концептуальні аспекти формування пізнавальних інтересів у процесі навчання / З. В. Друзь // Зб. наук.-практ. матер. всеукр. конф. «Допрофесійна педагогі-

чна підготовка учнівської молоді в контексті реалізації цільової комплексної програми «Вчитель». – Дніпропетровськ, 1998. – Ч. 1. – С. 166–170.

3. Друзь З. В. Виховні технології в сучасній школі / Зінаїда Василівна Друзь. – К., 2009. – 260 с.

4. Друзь З. В. Хрестоматія з методики виховання особистості : настільна робоча книга : у 3 т. / Зінаїда Василівна Друзь. – Кривий Ріг, 2008–2011.

Стаття надійшла до редакції 25.03.2011 р.